

İnanç Sistemleri İçerisinde Yer Alan Tufan Miti ve Bunun Resim Sanatına Yansımaları

Doç. Dr. Yüksel Gögebakan

Makale Geliş Tarihi: 23.02.2016
Yayına Kabul Tarihi: 18.11.2016

Öz

Semavi dinlere ait kutsal kitaplarda yer almasının yanında birçok pagan dinlerde de Tufan miti görmek mümkündür. Kültürel ve dinsel bir nitelik taşıyan bu inancın elbette ki sanatsal yansımalarının olması da kaçınılmazdır. İşte bu çalışmada farklı dinlerde yer alan Tufan miti ilgili bir bilgilendirme yapılmış ve bununla birlikte dünyanın birçok yerinde toplumlar tarafından kabul görmüş olan bu ortak mitin resim sanatı içerisindeki yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken de konu ile ilgili çok fazla örnek içerisinden, çağının özelliklerini yansıtan belirli sayıda eserle çalışma sınırlı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tufan Miti, Resim Sanatı, Minyatür, Resim Sanatında Tufan

FLOOD MYTH IN BELIEF SYSTEMS AND ITS INFLUENCES ON THE ART OF PAINTING

Abstract

In addition to appearing in Abrahamic Religions, it is also possible to see the “flood myth” in many pagan beliefs. And of course it’s certain that this belief which holds cultural and religious attributions, has influences in art. Therefore in this study; information about the flood myth in different religions has been given and in addition to that, the influence in the art of paint of this common myth which is acknowledged in many parts around the world has been put forth. However the study is limited to a certain number of works of art among many which represent characteristic features of its time.

Keywords: Flood Myth, Art of Paint, Miniature, Flood in Art of Paint

Giriş

Çoğu toplumlarda, doğrulardan uzaklaşmaları neticesinde tanrılar tarafından cezalandırıldıklarına dair çok eski çağlardan itibaren gelen hâkim bir inanç vardır. Topluluklar; bazen iyilik ve doğruluktan uzaklaştıkları için, bazen Tanrı ya da Tanrıların vermiş oldukları emirlere riayet etmedikleri ve o emirlerin dışına çıktıkları için, bazen de onların istemedikleri davranışları göstermemelerinin bir neticesi olarak, doğru yola gelmeleri için Tanrı ya da Tanrılar tarafından, bazı felaketlere maruz bırakılmışlardır. Ders verilme nedeniyle, toplumların maruz kaldıkları bu felaketlerde dünya üzerinde yaşamış olan topluluklar bakımından ciddi bir benzerlik olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplulukların oluşturdukları birbirlerinden etkilenme dâhilinde ya da kendiliğinden oluşan ortak ve benzer bir kültür söz konusu olup, bazı küçük değişiklikler hariç, bu kültürün birçok ana unsurunun bir şekilde başka topluluklarda da devam ettiği görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın amacı; gerek pagan gerekse semavi dinlere ait tüm inanç sistemleri içerisinde var olan Tufan mitinin, resim sanatına yansımalarını ortaya koymaktır. Konu ile ilgili olarak hem Batı sanatı içerisinde hem de Türk İslam sanatına ait minyatür yazmalarında çok fazla örnek verilmiştir. Çalışma kapsamında, yapılan bu yoğun eserler içerisinde, dönemi bakımından önem arz eden örnekler ele alınmıştır.

Pagan Dinlere Ait İnanç Sistemleri İçerisinde “Tufan”

Dünya üzerinde yaşamış olan uygarlıkların mitolojyasında sıkça tekrarlanan ortak mitlerden birisi, “Tufan”dır. Tufan mitinin özü su ile ilgilidir. Su, mitolojide yaratılışın ayrılmaz parçasıdır. Çeşitli kültürlerin yaratılış mitosları her ne kadar birbirlerinden farklı olsalar da, çoğunda başlangıçta su olduğu ve yaşamın suyla başladığı ve ilk canlıların da sudan yaratıldığı kabul edilir. Semavi dinlerin kutsal kitaplarında da su ilkesel varlıklardan biri olarak gösterilir ve insanın balçıktan yaratılması su mitosunun önemini ortaya koymaktadır (Gezgin, 2009: 7). Birçok toplulukta ders çıkarılma adına bir şekilde cereyan etmiş olan bu mit, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi ilahi dinlerde var olduğu gibi, diğer batıl dinlerde de mevcuttur. Bu mitin en eski örneği, büyük dinlere kaynak oluşturan Sümer mitolojyasında görülür. Geçen yüzyılda Ninova/Ninive’de yapılan kazılarda Asur Kralı Asurbanipal’in kitaplığı içinde bulunan bir tablet, Sümerlerin Gılgamış Destanı’nın son hikayesi olarak değerlendirilmiştir (And, 2012: 104). Birçok yeni buluşun ortaya koyduğu heyecan bu tabletin ortaya çıkarılmasıyla da yaşanmış ve tablette, dünya üzerinde ortak olan tufan mitiyle ilgili önemli bulgular elde edilmiştir. British Museum’da görevli bir yardımcı doçent olan George Smith’in Ninova harabelerinde bulunduğu bu tablet, Asurbanipal’in

(MÖ 669-626) kil tablet kütüphanesindeki on iki tablete yazılı destanın bir bölümüdür. Kitab-ı Mukaddes’de geçen Tufan benzeri hikâye, bu destanın on birinci tabletinde bulunmaktadır. Bu keşif 1872 yılında gerçekleşmiştir (Tez, 2008: 80; Mitoloji, NTV: 28).Destanın kahramanı Gilgamiş, ölümsüzlüğün çaresini aramaya çıkar ve bu arama neticesinde “güneşin geçtiği sarayda yaşayan “Uzaktaki” adıyla tanınan ve Fırat kıyısında yer alan Şurrapal kentinde geçtiği düşünülen Tufan’dan sağ kurtulmuş olan Utnapiştim’i bulur. Bulduğu kişi tufandan kurtulmuş ve Tanrılar tarafından ayrıcalıklı olarak değerlendirilen bir seçilmiştir. Tanrılar, insanlar arasında yalnızca ona ölümsüzlük vermişlerdir. Rahatsızlığa neden olan halkı yok etmeden önce yer tanrısı Ea, Utnapiştim’i bir rüya ile uyararak, onun yaşanacak olan bu felaketten nasıl kurtulacağını anlatır ve ölçüleri ile nasıl yapılacağı kendi tarafından bildirilen bir gemi yapmasını ister. Utnapiştim bu gemiyi yedi günde tamamlar ve kendisine öğretildiği gibi, bütün yaratıkların tohumunu, ailesini, akrabalarını, yabancı ve evcilleşmiş hayvanları, zanaatçıları gemiye alır ve her tarafı sımsıkı kapatır” (Seyidoğlu, 2007: 26).

Resim 1. Peter Paul Rubens, Deucalion ve Pyrrha, 1636, Panel Üzerine Yağlıboya, 26.5×41.5 cm.

Resim 2. Johann Heinrich Schöpfung, Sel, 1634-1635, Tuval Üzerine Yağlıboya, 137×208 cm.

Diğer mitlerde olduğu gibi Yunan'da da insanların ortadan kaldırılması ve bir felakete uğramaları, işlemiş oldukları günahlardan dolayıdır. Burada da cezalandırma diğer mitlerde olduğu gibi sel felaketiyle olmuştur. Yunan Mitolojisi'nde Deucalion mitine göre, çok eski zamanlarda insanlar günah işlemeye başladılar ve Zeus bu durumdan rahatsızlık duyar ve onları cezalandırmaya karar verir (Resim 2). Burada da felaket öncesi bir uyarma söz konusudur. Aslında bu olay Pelasgos'un oğlu Lykaon'un tanrı tanımaz oğullarına duyduğu derin öfke nedeniyle Zeus'un insanlığa gönderdiği bir cezaydı. Lykaon'un oğullarının işledikleri suçlarla ilgili haberler Olympos'a ulaştığında Zeus, bütün bunlara bizzat tanık olmak için fakir bir yolcu kılığında girerek onları ziyaret eder. Oğullar canilikte o kadar ileri gitmişlerdi ki, konuklarına verdikleri çorbaya koyun ve keçininkilerle beraber kardeşleri Nyktimus'un bağırsaklarını da karıştırmışlardı. Aynı zamanda pişirdikleri bu çorbayı yaşlı adama da sundular. Zeus, ev sahiplerinin hepsini kurda çevirdi ve Olympos'a dönüşünde, barbarlığın bütün insanlığı sardığını düşünüp onların hepsinin yok edilmesi gerektiğine karar vererek yeryüzüne büyük bir Tufan gönderdi (Graves, 2012: 174). "Prometheus, insan olan oğlu Deucalion ve eşini, Tufan'ın geleceğini haber vererek uyarır. Deucalion ve eşi, Pyrrha'yı odundan yapılmış sandığın içine yerleştirir. Dokuz gün dokuz gece süren yağmurun sonunda, bütün dünya yok olur, sadece iki dağın tepesi Yunanistan'da kalır (Seyidoğlu, 2007: 27). Çift, Teselya dağlarında karaya çıktıklarında Tufan geçmiş ve bu kaosun neticesinde kurtulan tek canlı onlar olmuştu. Zeus bu çifte Hermes'i gönderdi (Gezgin, 2009: 53). Çift, Zeus'tan yeni insanlar yaratması talebinde bulunur ve

“Ananızın Kemikleri”ni arkanıza atın (Resim 1) emri üzerine, Deukalion ile karısı Pyrrha'nın toprağın içinden toplayarak arkalarına attıkları taşlardan insanlar oluşur (Korkmaz, 2012: 323). Hindistan ve İran kaynaklarında da benzer öyküler vardır. İran'da dünyanın sonu, korkunç bir kış mevsiminde biriken karların erimesiyle oluşan Tufan'a bağlanmaktadır. Avusturalya'daki yaygın Tufan anlatımlarında, bütün sürüleri yutan dev bir kurbağa yer alır. Susuzluktan kırılan hayvanlar, kurbağayı güldürmeye karar verirler. Kahkaha atan kurbağanın ağzından akan sular, Tufan'a yol açar (Tez, 2008: 81). Uzakdoğu'daki Tufan miti benzer motifleri üzerinde taşımaktadır

Semavi Dinlerde “Tufan”

Yalnız pagan dinlerde değil, Tevrat, İncil ve Kuran'da da geçtiği üzere, semavi dinlerde, yapmış oldukları kötülüklerden dolayı Tufan felaketiyle insanların cezalandırılması söz konusudur. Hz. Nuh ve Tufan'ın çok geniş olarak ele alındığı Tevrat'a göre Tanrı, insanların kötülük içerisine girdiklerine ve bunun neticesi olarak da onların cezalandırılmaları gerektiğine karar verir. Daha sonra içlerinden altı yüz yaşında olan Hz. Nuh'un (Hz. Nuh'un 550 yıl ya da 950 yıl yaşadığı rivayet edilir) kusursuz olduğunu görür ve onunla ailesini bu cezalandırmanın dışında tutar (Seyidoğlu, 2007: 27). Tufan olmadan önce peygambere bir gemi yapması istenir. Bunun üzerine Hz. Nuh Tanrı'nın emrettiği şekilde bir gemi inşa eder ve eşi ile oğulları; Sam, Ham ve Yafes'i eşleriyle birlikte gemiye alır. Kimi görüşe göre gemide Hz. Nuh'un üç oğlu ve eşleriyle sekiz kişi, kimi görüşe göre on beş erkek beş kadın, ya da on erkek, on kadın vardı. Hatta seksen kişi olduğu da ileri sürülmüştür (And, 2012: 111). Gemi önce Habeş ülkesini, sonra Cidde'yi, Rum ülkesini ve sonra da Mekke Haremi olmak üzere tüm dünyayı dolaştı. Geminin dolaşma süresiyle ilgili net bir bilgi olmazken, bazı kaynaklara göre bu süre altı ay bazılarına göre ise 150 gündür. Gemi Cudi Dağı'nda (Burada çürümüştür) bir ay kalmış, sular çekilince gemidekiler aşağı inmiştir. Hz. Nuh'un tufandan sonra 350 yıl yaşadığı rivayet edilirken, üç oğlu üç kavmin atası olarak kabul edilir. Oğullarından Sam Arabların, Yafes Rumların, Ham Habeşlerin atasıdır. Böylece tüm insanlık Hz. Nuh'un soyundan gelmektedir. İnsanların birinci atası Hz. Âdem ise, ikincisi de Hz. Nuh'tu (And, 2012: 114). İslam mitolojisine göre Hz. Nuh'un Gemisi bir katı evcil bir katı yabani hayvanlara, bir katı insanlara, bir katı da kuşlara ayrılmış olarak üç kattı ve her katta ışık pencereleri vardı. Geminin ve her katının yüksekliği 10 zira olup, üç kapısı vardı (Tez, 2008: 86). Geminin altı ya da dört zira kesimi su altında kalıyordu. Kanatları da olan geminin üst katında yiyecek içecek için dolaplar mevcuttu. Geminin tahta kısımları çivilerle birbirine tutturulmuş ve tahtaların arası su sızması için içerden ve dışardan ziftlenmişti (And, 2012: 111). Gemiye her canlıdan birer

çift alınmış, böylece sular çekildikten sonra hayat kaldığı yerden devam edecekti (Pala, 2009: 91). Hz. Nuh ve ailesi, beraberinde taşıdıkları her iki cinsiyetten tüm hayvan çiftleriyle birlikte inşa edilen gemiye binerler; 150 gün dalgalarla boğuşurlar. Kırk gün kırk gece yağmur yağar, sular yükselir ve tüm yeryüzü sular altında kalır. Daha sonra gemi Ağrı/Cudi Dağı'nın tepesine oturur. Sümer Tufanı'yla benzeşir şekilde (Utnapiştim de önce güvercin ve kırlangıç sonra ise kuzgun göndermişti) Hz. Nuh, ayak basacak bir yer olup olmadığını anlamak için bir karga gönderir ama karga geri dönmeyiz. Bu kez bir güvercin gönderir ve güvercin ağzında bir zeytin dalıyla geri döner. Hz. Nuh ve ailesi kurtulur ve yeniden dünya üzerinde üreyerek yayılırlar. Kimilerine göre bu olay MÖ 14000-13000'lerde, kimine göre de MÖ 5000-3500 tarihleri arasında gerçekleşmiştir (Tez, 2008: 75).

Resim Sanatında "Tufan"

Tufan miti resim sanatı içerisinde kendine yoğun bir şekilde yer bulan bir durum arz etmektedir. Konu, tarihin hemen hemen her döneminde sanatçılar tarafından tercih edilmiş ve çok farklı resim teknikleriyle ele alınmıştır. Yunan ve Roma estetiğine karşın Hristiyanlığın kendi ideallerini ifade edebilen yeni bir estetik anlayışına sahip olması yeni tekniklerin de yoğun bir şekilde tercih edilmesine neden oldu. Nitekim Hristiyanlığa geçişle birlikte ortaya konulan ilk resim örnekleri, katakomp denilen yer altı mağaralarda meydana getirildi. Bunların genel anlamda kullanmış olduğu teknik ise fresk idi. Pagan dini anlayıştan Hristiyanlığa geçiş çok katı olmadığı için bu katakomp resimleri, Hristiyan temaların yanında eski pagan temalarını da işliyordu. Ayrıca mozaik, vitray ve dinsel kitap resimlemeleri de Hristiyan sanatında önemli yere sahipti (Tansuğ, 1993). Rönesans'la birlikte yağlıboya ve tuvalin kullanılması resim sanatında yeni bir anlayışın hâkim olmasına imkân hazırladı ve bundan sonra da yoğunluk bu teknik üzerine oldu.

Mozaik ve vitray tekniklerinin yanında Ortaçağ batı sanatında yazma geleneği önemli bir yere sahiptir. Genel plastik şeması minyatür resmiyle benzer özellikler gösteren bu resimleme tekniği, özellikle işlevselliği ön plana çıkararak, tarihsel ve dinsel birçok konuyu işleme fırsatı bulmuştur. Minyatür resimde olduğu gibi bir taraftan dinsel bir olay resimlerle ifade edilirken, diğer taraftan da resmin etrafında konuyla ilgili metinsel açıklamalar yer almaktadır. Konu ile ilgili olarak ele alınan Ortaçağ'a ait olan yazmada (Resim 3) Hz. Nuh ve Onun ailesi geminin içerisinde ve onların etrafı sularla çevrili vaziyette resmedilmiştir. Alanın orta kısmında kare bir bölme içerisinde dairesel bir görüntüye sahip olarak, gemi görüntülenmiş, bu dairesel gemi ortadan ikiye ayrılmış bir şekilde ele alınmıştır. Yarım daire

şeklindeki üst kısımda dokuz adet üst kısımları kemerli pencere işlenmiştir. Bu pencerelerin dört tanesi yukarıda ve beş tanesi aşağıda yer almakta olup, üst pencerelerde hayvanlar alt pencerelerde ise insanlar görüntülenmiştir. Hayvanların pencerelerdeki görüntüsü kuşlar ve diğerleri olmak üzere çeşitlilik arz etmektedir. Alt sırada yer alan beş pencereden ilk ikisinde Hz. Nuh ve eşi diğer üçünde ise, her pencerede ikişer kişi olmak üzere, çocukları resmedilmiştir. Hz.Nuh kırmızı bir takke/kep giyinmiş, karısıyla yüz yüze bir görünümde dir. Resim içerisinde gerek hayvanların gerekse insanların endişeli oldukları görülmekte ve her canlının yüzünde korku ifadesi hâkimdir.

Resim 3. Nuh'un Sürüklenen Gemisi, 1372, Kağıt Üzerine Yazma.

Resim 4. Jacopo Bassano, *Nuh'un Kurbanı*, 1574, Tuval Üzerine Yağlıboya, 119.7x86.3 cm.

Ortaçağ resim anlayışındaki üslûbî tavrın değişmesi konunun ele alınmasında karşılığını bulmamış, bir taraftan dinsel bir taraftan ise din dışı pastoral yapıtları özellikle 1570'lerden sonra işlemeye başlamış olan 16.yy. Venedik ressamlarının önde gelenlerinden Jacopo Bassano (1517-1592) dinsel bu olayı ele almıştır. Çobanların Tapınması, Aziz Martinus ve Dilenci, Üç Aziz ve Lucilla'nın Vaftiz Edilmesi ve İsa'nın Doğumu gibi dinsel konular sanatçının son dönemde yapmış olduğu önemli dinsel ve tarihsel konulu çalışmalar olup, bu çalışmaların bir parçasıdır "Tufan". Son resimlerinde Venedik Okulu'nun sarımsı tonlarını benimsemiş (Rona, 1997a: 200) ve özellikle kahverengi ve benzeri renkleri ağırlıklı olarak kullanmış olan sanatçı, *Nuh'un Kurbanı* adlı çalışmasında (Resim 4) Tufan olayını ele almış ve hayvanlarla beraber insanları da bir manzara resmi görünümü içerisinde işlemiştir.

Donatello'nun yapıtlarıyla birlikte Antik Çağ'a ait heykellerden çok etkilenen Michelangelo Buonarroti (1475-1564), Rönesans döneminin Leonardo ve Raffaello'yla birlikte kuşkusuz en büyük üç sanatçısından birisidir. 1508'de Julius II, sanatçıyı Vatikan'daki Sistine Şapeli'nin tonoz dekorunu yapmak için görevlendirdi ve bu görevlendirme neticesinde alana 1508-1512 yılları arasında yaratılışla ilgili olarak dokuz tane pano (Tekvin'in 9 sahnesi) yapıldı. Sanatçı, bu fresklerinde Tekvin konusunu bir Eski Ahit Olympos'u biçiminde ele almış; peygamberleri, kâhin kadınları ve çıplakları Olympos Tanrıları gibi betimlemiştir (Rona, 1997b: 1231).

Resim 5. Michelangelo Buonarroti, *Tufan*, 1508-12, Sistine Chapel Ceiling.

Resim 6. Jan Bruegelil Vecchio, *Nuh'un Gemisi ve Tufan*, Tuval Üzerine Yağlıboya.

Çalışmalarda figürlerin abartmalı kasları ve gösterişli volümleri, sanatçının, 17.yy. Barok sanat anlayışının öncüsü olduğunu göstermektedir. Sanatçı buraya Işık ve Karanlığın Ayrışması, İlahi Vücutların Yaratılması, Su ve Toprağın Ayrışması, Adem'in Yaratılışı, İnsanın Yaratılışı, Cennetten Kovulma ve İnsanın Düşüşü, Nuh'un Kurbanı, Tufan (Resim 5), Nuh'un Sarhoşluğu gibi dinsel açıdan çok önemli sayılabilecek konuları işlemiştir. Aslında burada sanatçı Rönesans'a ait bütünlüklü mekân anlayışını ileri bir düzeye götürmüş, her bir figür ve sahne için ayrı bir mekân oluşturmayı tercih etmiştir. Burada yeryüzünden kötülüğü silen su, vaftiz suyunun bir sembolü olarak değerlendirilmiş ve Nuh'un Gemisi ise Kilise'yi ve onun kurtarıcı işlevini temsil etmektedir (Art Book, 2000: 59). Tavanda yer alan üç dizinin her biri belli bir ikonografiye adanmıştır. Birinci kemer altlarından ve üçgenlerden oluşur ve içlerinde İsa'nın ataları yer alır; ikinci dizi yedi peygamber ve Beş Kadın Kâhin'i kapsar; orta sırada ise Yaratılış Kitabı'nın dokuz öyküsü anlatılır. Kubbenin uç köşelerinde İsrail'in kurtuluşuyla ilgili dört öykü yer alır (Art Book, 2000: 56).

Michelangelo'dan iki yıl sonra doğan Jan Bruegel il Vecchio (Brüksel 1568-Anvers 1625), Baba Bruegel'in ikinci oğlu olup, Bir minyatürcü özeniyle, genellikle günlük yaşamdan sahnelere yer veren manzara resimleri, alegoriler, mitolojiden ya da kutsal kitaptan alınma sahneler, çiçek resimleri yapmıştır. Çalışmalarında kullanmış olduğu figürlerdeki dinamik görünümler, muhtemelen sanatçının Rubens'le olan yakın arkadaşlığının ve işbirliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Birçok sanatçının resimlerindeki arka plandaki manzaraları, çiçekleri ve hayvanları da resimleyen sanatçı, bir manzara ressamı olarak tümüyle babasının anlayışının dışında çalışmış, küçük boyutlu orman sahnelerinde parlak bir biçimde renklendirilmiş mitolojik figürlere yer vermiştir (Tükel, 1997a: 290). Sanatçı Nuh'un Gemisi ve Tufan adlı çalışmada (Resim 6), muhtemelen Tufan olayı gerçekleşmeden önce toplanan insan ve hayvanların sahip oldukları kaos halini ortaya koymaya çalışmıştır. Kutsal kitapta Tufan olayından kurtulan kişinin çok sınırlı sayıda olması ve geminin suyun içinde olması (karaya oturmamış ve dağın zirvesinde olmaması) bu ihtimali güçlendirmektedir. Sanatçının konuyu ele alışını 17. yy.'da da konunun önemini resim sanatı içerisinde yitirmediyi göstermektedir.

Resim 7. Giovanni Benedetto Castiglione, Nuh'un Gemisi'nin Önü, 1650, Tuval Üzerine Yağlıboya, 145x195 cm.

Resim 8. Salvador Dali, Büyük Sel, 1964, Kağıt Üzerine Litografi.

Bir diğ er 17. yy. sanatçısı İtalyan ressam ve gravürçü Giovanni Benedetto Castiglione (1610-1665), resimde Van Dyck'in gravürde ise Rembrandt'ın etkisinde kalırken, mitolojik ya da dinsel konuları çalışmalarında yoğun bir şekilde kullanmayı tercih etmiştir. Nuh'un Gemisinin Önü", Spinola galerisinde "İbrahim'in Yolculuğu", Durazzo koleksiyonunda "Pan'a Adanan Kurban" en önemli eserleridir. Sanatçı'nın konu olarak kutsal kitaptan almış olduğu, "Nuh'un Gemisinin Önü" adlı (Resim 7) Tufan resminde, yoğunluklu figür olarak hayvanlar kullanılmıştır. Resmin sağ kısmından üzerinde kırmızı renkli bir kumaşla gelen Hz. Nuh, yerde iç içe girmiş bir şekilde duran hayvanlara doğru yönelmiş ve sağ elinin işaret parmağıyla yeri göstermektedir. Çoğunluğunu yaban kuşlarının oluşturduğu kalabalık hayvan gurubunun içerisinde, keçi, köpek, koyun, eşek gibi evcil hayvanlar da yer almaktadır.

Gerçeküstücü sanat anlayışın en önemli temsilcilerinden birisi olan ve aynı zamanda 20. yy. batı sanatının önemli şahsiyetlerinden olan İspanyol Salvador Dali (1904-1989), Freud'un kitaplarını okuyunca, hezeyanlı çağrışımlarının özgün yorumuna dayanan "eleştirel paranoyak yöntem" araştırmalarını geliştirmiştir. Sanatçı ABD'de (1940-1948), sonra da İspanya'da, dini resimden çeşitli görsel araştırmalara varan yapıtlar verdi (Büyük Larousse-6, 1986: 2847). İmgelemin yarattığı bazı simgesel nesnelere Dali'nin resimlerinin kaynağı oldu. Freud'un edebiyat, destan ve mitlerdeki kişiliklerin, kuşakların düşsel dünyalarındaki silinmez yerleri olduğuna yönelik inancını Dali de benimsemiştir (Tükel, 1997b: 420). Gizli şeyler, bellek verileri psikolojik çapraşıklıklar, patolojik deformasyonlar sanatçının yaratım öğeleri olup, hayal ürünü imgeler onun çalışmalarında imgeleştirilmektedir (Kınay, 1993: 288). İşte bu öğeleri sanatçı baskın bir sel felaketi görüntüsü içerisinde vermiştir (Resim 8). Bu devasa korkunç görüntü, çok keskin ve şiddetli bir anlama sahiptir. Sanatçı, bu resmi 1962'den sonra, Onun memleketi olan Barselona'da neredeyse bin insanın öldüğü sel baskınından sonra boyamıştır. Bu yıkım ve dehşetin korkusu merkezde yer alan siyah tehdit edici lekeyle yakalanmaktadır. Ressam, tarihi ve dinsel bir olayı yaşanan bir günlük olayla ilişkilendirerek yaşanmış olanların tekrarlanma ihtimalleri üzerin bir mesaj vermeye çalışmıştır. Gemi ve güvercinin arkasında güzel bir hava, insanlara umut verici bir atmosfer etkisi vermektedir.

Batı resmi kendi sanatsal anlayışı ve teknikleri içerisinde konuya ait örnekler verirken, "Tufan" konusunu İslam sanatçıları da kendi sanatsal anlayış ve teknikleriyle resimlemişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde konuyu ele alan Müslüman sanatçıların yapmış oldukları minyatür yazmalara ait örnekler üzerinde durulmuştur. Birçok değişik olay hakkında binlerce zengin örneğe

sahip olan minyatür yazmalarında Tufan konusu, özellikle Siyer-i Nebi, Zübdetü't-Tevarih, Ravzatü's-Safa, Kıyasü'l-Enbiya gibi eserlerde yoğun olarak ele alınmış, Batı resmindeki ifade biçiminin dışında farklı bir ifade aracına sahip olmuştur.

1388'de Erzurumlu takma adı Darir (Yusuf da Darir) tarafından derlenen ve 16.yy sonlarına doğru, Nakkaş Hasan ve ekibi tarafından resimlendirilen altı ciltlik Siyer-i Nebi (TSM, H. 1221, 1222, 1223, DCBL, T. 419; TiEM, no.1974, NYPL, Spencer Coll. 157) dinsel konular ve aynı zamanda Tufan'la ilgili konular bakımından önem taşımaktadır (Mahir, 2004: 101). Doğrudan peygamberin biyografisini konu edinmesi bakımından bu eser sadece Osmanlı'nın değil tüm İslam coğrafyasının en önemli eseri olarak kabul edilmektedir. Eser, Osmanlı saray nakkaş hanesinde resmedilmiştir (Tanındı, 1984: 14). 14. yy. Türkçesiyle yazılmış bu önemli eserde sadece ayetler Arapçadır. Eserin aslı altı cilt olup, 1. (139 minyatür), 2, ve 6. ciltleri İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi'nde, 3. Cilt New York Public Library Spencer koleksiyonunda, 4. Cilt Dublin Chester Beatty Library'dedir. 5. Cildin ise nerede olduğu bilinmiyor (Tanındı, 1984: 32). Eldeki beş ciltteki toplam minyatür sayısı 670'dir. Eksik minyatür sayısı 144'dür (And, 2012: 124).

Resim 9. Siyer-i Nebi, Nuh'un Gemisi'ne Şeytan'ın Girmesi, 1223, TSM H.

Resim 10. Zübdetü't-Tevarih, Nuh'un Gemisi, 1321, TSM H.

H. Peygamberin doğumundan ölümüne kadar olan süreci işleyen Siyer-i Nebi'de Tufan konusu ele alınırken şeytanla bir ilişkilendirmeye gidilmiş ve şeytanın gemiye girmesi resmedilmiştir (Resim 9). Geminin ön tarafında başının arkasında kutsal bir kişilik olduğu görünümü verilmeye çalışılarak H. Nuh, onun hemen önünde ise şeytan resmedilmiştir. Şeytanın arkasında ise beyaz sarıklarla kafaları kapalı bir görünümde, diğer gemi sakinleri verilmiştir. Bu sakinlerin cinsiyet ayrımları erkeklerin yüzlerindeki bıyık ve sakal görünümleriyle belirtmeye çalışılmıştır. Ancak gemi sakinleri arasında hayvan türlerinin olmaması dikkat çekici bir durumdur. Katışıksız renk lekelerine, belirgin kenar çizgilerine dayanan gölgesiz yüzeysel bir resim anlayışı olarak bu yazmalarda, doğadan soyutlanmış biçimler birer kalıp, birer simge veya birer nakış motifine dönüşmektedir. Her ayrıntı minyatüre girmiş, fakat biçimler gerçek görüntüsünden ve konumundan uzak kalmıştır (Renda, 1989: 24).

Osmanlı tasvir sanatında peygamberler tarihiyle ilgili minyatürlerin görüldüğü ilk eser olan ve genel bir İslam tarihi olan Zübdetü't Tevarih'tir (TİEM, no 1973). Bu nüshadan başka iki minyatürlü kopyası (TSMK, H. 1321; DCBL, T. 414) daha bulunan eserde, peygamber ve mucizeleri

Nakkaş Osman ve ekibi tarafından yaratılmış özgün tasarımlı tasvirlerle canlandırılmıştır. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden birincisinde cennet, cehennem, kâinatın ve dünyanın yaratılmasının tasvir edilmesinin ardından, Hz. Âdem ve Havva'dan başlayarak Tevrat ve Kur'an'da adı geçen peygamberlerin öyküleri, Hz. Muhammed'in hayatı, İslam tarihinin ana hatları, Gazneli, Selçuklu ve Timurlu dönemlerinin önemli olayları anlatılır (Mahir, 2004: 100). Eserin ikinci bölümü Osmanlı tarihine ayrılmış olup, Osman Gazi'den III. Murad'a kadar hüküm sürmüş olan on iki padişahla ilgili olaylar işlenmiştir. Eserde Tufan konusu "Nuh'un Gemisi" (Resim 10) olarak ele alınmıştır. Genel kompozisyon içerisinde yelkenli bir gemi ve geminin üzerinde ise başları beyaz sarıklı kadın ve erkekli insanlar resmedilmiştir. Kadın ve erkeklerin başlarındaki beyaz sarıklar cinsiyet ayrımı hususunda sıkıntılıların yaşanmasına neden olurken, asıl cinsiyet ayrımları erkeklerin bıyık ve sakallı bir şekilde verilmesiyle aşılına çalışılmıştır. Geminin ön tarafında başının arkasında ateş demeti bulunan ve geminin dümenini elinde tutan Hz. Nuh ve hemen onun arkasında da muhtemelen eşi bulunmaktadır. Diğer tarafında ise toplu halde gemide bulunan kadınlar verilmiştir. Gemide bulunan erkekler ise güvertede yelken ipleriyle bir düzenleme yapmaya çalışmaktadırlar. Minyatür resmin özelliklerinde yaşanan nesnenin gerçekçi rengi dışındaki ifade biçimi burada da görülmekte olup, gerek deniz gerekse gökyüzü görünüşleri gerçek mavi renklerin dışında açık kahverengi olarak verilmiştir.

İran'da İslam dini ve Hz. Peygamber'in biyografisini ilgilendiren tasvirlerin bulunduğu eserler 16.yy.'dan itibaren çeşitlilik gösterir. Başlangıçtan, yazar Mirhond'un yaşadığı döneme (öl. 1497) kadar gelen tarih kitabı Ravzatü's Safa, bu dönemde çokça resimlenen ve İslam dini ile ilgili tasvirlerle yer veren bir eserdir (Tanındı, 1984: 12). Herat'ta Mir Ali Şir Nevai'nin himayesinde ve Molla Cami'nin de katıldığı tasavvufi akımın etkisinde yaşayan Mirhond, bu çok ciltli eserinde Timur ve onu izleyen Ebu Said (öl. 1469) dönemini anlatmıştır (Mahir, 2004: 103). Tufan olayının anlatıldığı resimde gemi ve figürlerin zeminini oluşturan yüzey, olayın kasvetine istinaden çok koyu bir tonda verilmiştir (Resim 11).

Kullanılan renk deniz rengi olmayıp, koyu bir tonla adeta gece görünümünü vermeye çalışılmış gibi bir durum söz konusudur. Geminin üzerinde iki sıra halinde insanlar resmedilmiştir. Altı figür ayakta ve üst sıradaki en önde Hz. Nuh yer almakta- beş figür ise alt sırada bulunmaktadır. Gemideki insanlarla direğin üzerinde yer alan bayrak ve insan figürünün arasında konuyla ilgili Arap harflerle yazılmış bir metin bulunmaktadır. Geminin gövdesinin alt kısmında ise altı tane pencere görünümü içerisinde at, eşek, aslan, inek gibi birer hayvan resmedilmiştir. Nişaburi tarafından yazılan ve

peygamberler tarihi olan Kısas-ı Enbiya, İslam dini tasvirlerini içeren değişik bir eserdir (Tanındı, 1984: 12). İşlenen bu dini tasvirlerden birisi "Nuh'un Gemisi'nin Kesiti" adlı resim olup (Resim 12), burada Tufan sonrasında geminin Cudi Dağı'nın (Batılılara göre Ağrı/Ararat Dağı) tepesine konmuş hali resmedilmiştir. Geminin arka planında yarım daire şeklinde adeta kubbeye benzeyen koyu gri renkli bir dağ görünümü ve onun arkasında ise mavi renkli gökyüzü verilmiştir.

Gökyüzünde simetrik şekilde devam eden bulutlar mevcut olup, bulutların bazıları beyaz bazıları ise siyah renklidir. Siyah olarak gösterilen bulutlarda muhtemelen hala Tufan'ın etkisi devam etmektedir. Ortasında açık turuncu renkli direğin bulunduğu gemi güverteyle birlikte üç kat olarak düşünülmüştür. İki kat geminin gövdesinin bulunduğu alanda gösterilmiş olup, bu iki katta da hayvanlar mevcuttur. Geminin güvertesinde ise insanlar yer almaktadır. Güvertede Hz. Nuh'la birlikte on iki erkek ve yedi bayan figürü resmedilmiştir.

Resim 11. Ravzatü's-Safa, Nuh'un Gemisi ve Tufan'da Boğulanlar, SK Damat İbrahim Paşa 906.

Resim 12. Kısasü'l-Enbiya, Nuh'un Gemisi'nin Kesiti, SK Hamidiye 980.

Sonuç

Doğru yoldan uzaklaşılması sonucunda Tanrı tarafından insanların cezalandırıldığına dair ortak inançsal anlayış dünya üzerinde yaşamış bütün topluluklarda görülen ortak bir özellik olarak görülmektedir. Bu cezalandırmaya yönelik en önemli mitlerden birisi kuşkusuz Tufan'dır. Gerek pagan dinlere semavi dinlere ait Tufan miti hep olagelmıştır. Nitekim Sümer'den Yunan'a, Hint'ten Orta Amerika Uygarlıklarına, Yahudilikten İslamiyet'e kadar her inanç sistemi içerisinde Tufan miti mevcuttur. Aynı konunun kahramanları semavi dinlerde birbir benzerlik gösterirken pagan dinlerde ise kişiler, gemilerin ölçüleri ve diğer küçük detaylarda farklılıklar görülmüştür. İşte dinsel açıdan ortak olan bu mit, toplumların kültürel duyarlılıklarının birer yansıması olan sanat alanında da bir şekilde yer edinmiştir. Dolayısıyla resim sanatı içerisinde bu önemli dinsel konu

her zaman kullanım alanı bulmuştur. Resim sanatı içerisinde konu ile ilgili görülen birçok örnek, hem sanatsal hem de tarihsel mesajlar vermekte olup, toplumlar arasındaki benzer değerlerin varlığı ve bunların devamlılığı bağlamında da bilgilendirici bir durum oluşturmaktadır. Tufan, Bizans sanatındaki mozaiklerden vitraylara, el yazmalarından fresklere daha, sonrasında yağlıboya tuval resimlerinden İslam sanatındaki minyatür yazmalarına kadar birçok teknikte uygulanma imkânı bulmuştur. Her toplum kendi resim anlayışı içerisinde kendi kültürel ve estetik açısından ifade biçimleri içerisinde, plastik bir dille konuyu ifade etme gereği duymuştur.

Kaynakça

- And, M. (2012). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, İstanbul: YKY.
- Art Book. (2000). *Michelangelo*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Büyük Larousse-6. (1986). *Dali*. İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.
- Gezgin, D.(2009). *Su Mitosları*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Graves, R. (2012). *Yunan Mitleri*, İstanbul: Say Yayıncılık.
- Kınay, C. (1993). *Sanat Tarihi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, M. (2012). *Mitoloji Sözlüğü*, Ankara: Alter Yayıncılık.
- Mahir, B. (2004). *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- NTV (2012). *Başvuru Kitapları Mitoloji*, Yayına Hazırlayan: Emre Ergüven, İstanbul: NTV Yayınları.
- Pala, İ. (2009). *Dört Güzeller (Toprak, Su, Hava, Ateş)*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Renda, G. (1989). *Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, İstanbul: Tıglat Basımevi.
- Rona, Z. (1997a). “Bassano”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-1, İstanbul: YEM Yayın.
- Rona, Z. (1997b). “Michelangelo”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-2, İstanbul: YEM Yayın.
- Seyidoğlu, B. (2007). “Sel Mitleri,” *Milli Folklor*, Yıl: 19, Sayı: 76, 26-29.
- Tanıncı, Z. (1984). *Siyer-i Nebi İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tansuğ, S.(1993). *Resim Sanatının Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tez, Z. (2008). *Mitolojinin Kültürel Tarihi*, İstanbul: Doruk.
- Tükel, U. (1997a). “Jan BRUEGEL”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-1, İstanbul: YEM Yayın.
- Tükel, U. (1997b). “Dali, SALVADOR”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi-1, İstanbul: YEM Yayın.

Görsel Kaynaklar

<http://www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings/paintings/the-sacrifice-of-noah-97001>
(17.01.2016)

http://www.womeninthebible.net/paintings_noah.htm (17.01.2016)

<http://www.italian-renaissance-art.com/Sistine-Ceiling.html>(20.01.2016)

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/850/jan-brueghel-the-elder-the-entry-of-the-animals-into-noah's-ark-flemish-1613/>(17.01.2016)

<https://aquileana.wordpress.com/2014/06/26/greek-mythology-deucalion-and-pyrrha-surviving-the-flood/>(20.01.2016)